O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

BUXORO DAVLAT 1930 UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"

BuxDU rektori
_______ O.X.Xamidov

____
___ avgust 2023 y.

"Tilshunoslik nazariyasi"

FANINING O`QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200000 - San'at va gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 230000 - Tillar

Ta'lim yo'nalishi: 60230100 – Filologiya va tillarni o'qitish (tojik tili)

BUXORO-2023

Scanned with CamScanner

Fan/ modul kodi	O`quv yili	Semestr	Kreditlar
TN1110	2023-2024	1-7	10
Fan/ modul turi	**Ta'lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
majburiy	Tojik		2

Fanning nomi	Auditoriya mashg`ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
Тилшунослик назарияси	70/70	80/80	300

1.1. Маълумотҳои асосӣ

1	**Мукаддима**	Фанни Назарияи забоншиносӣ бо назардошти масъалаҳои табиати ичтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, омилҳои асосии сотсиолингвистика, навъҳои сотсиолингвистика, инчунин масъалаҳои саводхонӣ дар сотсиолингвистика тартиб дода шудааст. Фанни мазкур барои омӯхтани шаклгириву ривоҷёбии фанни "Назарияи забоншиносӣ", шакл гиронидани донишҳои ибтидоӣ бобати масъалаҳои назарии забоншиносӣ, омӯхтани афкори забоншиносии гузашта ва имрӯза барои дарк намудани худшиносӣ ва истиқболи ояндаи Республикаи Ӯзбекистон, ислоҳоти мактаб ва маориф имконият медиҳад.
2	**Максад ва вазифаҳои асосии фан**	Максади омӯзиши фанни «Назарияи забоншиносӣ» ба мутахассисони забон ва адабиёти точик оиди табиати ичтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, масъалаҳои забоншиносии умумӣ маълумот додан аст. Вазифаи фанни «Назарияи забоншиносӣ» аз зеринҳо иборат: ба мутахассисони чавон доир ба пайдоиши забон, забоншиносии умумӣ, сохторҳои забонӣ, вазъияти ҷамъиятии забон, инкишофи забоншиносӣ дар минтақаҳои гуногун маълумот додан;

Scanned with CamScanner

		бо навъҳои масъалаҳои назарии забоншиносии умумӣ ва муаммоҳои он ошно намудан; хусусиятҳои забоншиносиро омӯзонидан аст. Омӯзиши ин фан ба воситаи истифодаи усулҳои анъанавию замонавии таълим, аз ҷумла пурсишҳои тестӣ, таълими барномавӣ, гузаронидани сӯҳбатҳо, коллоквиумҳо, таълими муаммовӣ, омӯзиши осорхонаҳо, корбасти васоити техникӣ ва роҳҳу усулҳои дигар амалӣ карда мешавад.
	Талаботи асосӣ аз рӯи фанни таълимӣ.	Дар заминаи баррасии назарияи забоншиносӣ ва таъсиррасонӣ ба ҳиссиёти донишҷӯён ба ташаккули шахсияти баркамоли накӯахлоқи фасеҳбаёну соҳибсалиқа кӯмак расонидан, дар бораи хусусиятҳои хоси луғатҳо, мақсад ва моҳияти он ва таркиби луғавӣ, ҷиҳатҳои фарққунандаи луғатҳо, тарзи истифодабарӣ аз луғатҳои филологӣ ва навъҳои он *ба тасаввуроти муайян соҳиб бошанд;* - оиди қонуниятҳои дохилӣ ва инкишоф, омилҳои ташаккули он, дарачаи тадқиқи фарҳангҳо ва инкишофи сифатию миқдории он *маълумоти назарӣ дошта бошад*; - донишҳои назарии оиди фанни мазкур ҳосилкардаро, ҳангоми мутоилаи матнҳои мухталиф *дар амал тадбиқ карда тавонад;* - дар бораи равобиту пайвандҳои забони тоҷикӣ бо забонҳои халқҳои дигар дар ҷараёни таълими фан истифода намудан; бо тадқиқоти илмии фанни мазкури мавриди назар комилан ошной доштан ва дар фаъолияти касбӣ аз онҳо самаранок истифода намудан;ва *малака ҳосил намояд*; - дар таҳлили матн муайян намудани семантикаи калимаҳо аз фарҳангҳои забони тоҷикӣ истифода бурдан маълумоти кофӣ ҳосил намуда, онро дар амалиёти ҳаррӯза ба *таҷрибаи кофӣ соҳиб шудан.*
3	**Алоқаи фанни мазкур бо фанҳои дигар ва пайдарҳамии он аз ҷиҳати услубӣ**	Фанни назарияи забоншиносӣ яке аз фанҳои асосии мутахассисӣ буда, аз бисёр ҷиҳатҳо таҳлил ва баррасӣ шуда аст. Таълими фан аз рӯи табиати иҷтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, масъалаҳои пайдоиши забоншиносӣ, забоншиносии умумӣ дар курси чаҳорум дар алоқамандӣ бо фанҳои дигар хусусан бо

		забоншиносии тоҷик ва таърихи он, этнография, таърих, археология, муқаддимаи забоншиносӣ, хат, грамматикаи забони тоҷикӣ, пешниход карда мешавад. Он аз рӯи тасдиқшавии дастури таълимӣ ба амал ҷорӣ карда мешавад. Дастури фан дар ҳолати тағриёбии стандарти давлатии таълим ва нақшаи таълим дигаргун карда мешавад.
4	**Тартиби алоқа бо воситаи почтаи электронӣ ва воситаҳои дигари алоқа**	Алоқаи муаллим ва донишҷӯ бо воситаи почтаи электронӣ ҳам ба амал бароварда мешавад. Вақти кушодани почтаи электронӣ аз соати 15.00 то 20.00. Масъалаи баҳогузори бо воситаи почтаи электронӣ ва телефон ба амал бароварда намешавад. Баҳогузори фақат дар ҳудуди донишгоҳ дар хонаи муайяншуда ва ҳам дар чараёни дарс (НЧ) ба амал бароварда мешавад.
5	**Талаботи асосӣ барои донишҷӯён**	➢ Риоя намудан ба тартиб ва қоидаҳои донишгоҳ ва маданияти либоспӯшӣ; ➢ Дар дарсҳо дар вақти муайяншуда иштирок кардан ва бесабаб аз дарсҳо намондан, аз худ намудани дарсҳои иштироknакарда дар муддати муайяншуда; ➢ Хомӯш кардани телефон дар вақти дарс ва назоратҳо; ➢ Ба дарсҳо тайёр омадан ва иштироки фаолона дар онҳо; ➢ Мавчудияти дафтарҳои алоҳида барои машғулотҳои маърӯзавӣ, машғулотҳои амалӣ, корҳои мустақилона ва вазифаҳои хонагӣ; ➢ Иҷро намудани вазифаҳои хонагӣ ва супоришҳои илогай дар вақт ва сифати муайяншуда; ➢ Ба назоратҳо бо тайёрии пухта омадан ва дар он ҳолате, ки балли зарури гирифта нашавад, назоратҳоро такроран дар муддати муайяншуда супоридан; ➢ Дар вақти назоратҳо накардани нусхабардорӣ (плагиат), дар акси ҳол аз назорат пеш карданро дар мадди назар доштан; ➢ Дар он ҳолате, ки ба бали гузошташуда этироз бошад, баъд аз эълон карда шудани бал ба муаллими фан, мудири кафедра ва ё декани факултет (ба комиссияи апелатсионии назоратҳои ниҳой) мурочиат намудан; ➢ Дар вақти дарс ва берун аз он ба муаллим ва дигарон дар доираи ахлоқ одоб мурочиат намудан.

Рўзмаррагии фан

Дастури фанни Назарияи забоншиносӣ бо назардошти масъалаҳои табиати иҷтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, омилҳои асосии пайдоиши забон, забоншиносии умумӣ, инчунин масъалаҳои назарии забоншиносӣ дар минтақаҳои гуногун тартиб дода шудааст.

Ин дастур барои омӯхтани шаклгириву ривоҷёбии фанни "Назарияи забоншиносӣ", шакл гиронидани донишҳои ибтидоӣ бобати пайдоиши забон ва забоншиносии умумӣ, омӯхтани афкори забоншиносии гузашта ва имрӯза барои дарк намудани худшиносӣ ва истиқболи оянддаи Республикаи Ўзбекистон, ислоҳоти мактаб ва маориф имконият медиҳад.

Мақсад ва вазифаи фанни таълимӣ

Мақсади омӯзиши фанни «Назарияи забоншиносӣ» ба мутахассисони забон ва адабиёти тоҷик оиди табиати иҷтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, масъалаҳои назарии забоншиносии умумӣ маълумот додан аст.

Вазифаи фанни «Назарияи забоншиносӣ» аз зеринҳо иборат: ба мутахассисони ҷавон доир ба пайдоиши забон, забоншиносии умумӣ, сохторҳои забонӣ, вазъияти ҷамъиятии забон, инкишофи забоншиносӣ дар минтақаҳои гуногун маълумот додан; бо навъҳои масъалаҳои назарии забоншиносии умумӣ ва муаммоҳои он ошно намудан; хусусиятҳои забоншиносиро омӯзонидан аст.

Омӯзиши ин фан ба воситаи истифодаи усулҳои анъанавию замонавии таълим, аз ҷумла пурсишҳои тестӣ, таълими барномавӣ, гузаронидани сӯҳбатҳо, коллоквиумҳо, таълими муаммовӣ, омӯзиши осорхонаҳо, корбасти васоити техникӣ ва роҳҳу усулҳои дигар амалӣ карда мешавад.

Талаботи асосӣ аз рӯи фанни таълимӣ

Дар заминаи баррасии назарияи забоншиносӣ ва таъсиррасонӣ ба ҳиссиёти донишҷӯён ба ташаккули шахсияти баркамоли накӯахлоқи фасехбаёну соҳибсалиқа кӯмак расонидан; вазъи иҷтимоии забонро дуруст дарк кардан, дар бораи алоқамандии забону ҷамъият, мақсад, моҳият ва муаммоҳои он, инкишофи тадриҷии мавкеи забон дар ҷамъият *ба тасаввуроти муайян соҳиб бошанд;*

Scanned with CamScanner

- оиди қонуниятҳои дохилӣ ва инкишоф, омилҳои ташаккули он, дараҷаи тадкиқи сотсиолингвистика ва инкишофи сифатию миқдории он *маълумоти назарӣ дошта бошанд*;

- донишҳои назарии оиди фанни мазкур ҳосилкардаро *дар амал тадбиқ карда тавонанд;*

- дар бораи равобиту пайвандҳои забони тоҷикӣ бо забонҳои халқҳои дигар дар ҷараёни таълими фан истифода намудан; бо тадқиқотҳои илмии фанни мавриди назар комилан ошноӣ доштан ва дар фаъолияти касбӣ аз онҳо самаранок истифода намуда, *малака ҳосил намоянд*;

- дар таҳлили матн аз ҷиҳати таърихи забон маълумоти кофӣ ҳосил намудан ва онро дар амалиёти ҳаррӯза ба *таҷрибаи кофӣ соҳиб шудан.*

Алоқаи фанни мазкур бо фанҳои дигар ва пайдарҳамии он аз ҷиҳати услубӣ

Фанни сотсиолингвистика яке аз фанҳои асосии мутахассисӣ буда, аз бисёр ҷиҳатҳо таҳлил ва баррасӣ шуда аст. Таълими фан аз рӯи табиати ичтимоии забон, алоқамандии забон ва ҷамъият, вазъиятҳои лисонӣ, таснифоти функсионалии забон, масъалаҳои саводхонӣ дар сотсиолингвистика дар курси чаҳорум дар алоқамандӣ бо фанҳои дигар хусусан бо забоншиносии тоҷик ва таърихи он, этнография, таърих, археология, муқаддимаи забоншиносӣ, хат, грамматикии забони тоҷикӣ, пешниҳод карда мешавад. Он аз рӯи тасдиқшавии дастури таълимӣ ба амал ҷорӣ карда мешавад. Дастури фан дар ҳолати тағриёбии стандарти давлатии таълим ва нақшаи таълим дигаргун карда мешавад.

Таълиме, ки ба ташаккули шахс равона карда шудааст. Ин шакли таълим барои ташаккули шахсияти тамоми иштирокчиёни ҷараёни таълим равона карда шудааст. Ин усул ҳангоми ба лоиҳа даровардани ҷараёни таълим, барои шаклгирии на танҳо фарди ҷудогона, балки барои инкишофи қобилияти тамоми толибилмон дар асоси мақсадҳои муайяни ҷараёни таълим ба роҳ монда мешавад.

Муносибати системавӣ ва мураттаб. Ин сохтор тамоми унсурҳои технологияи таълимро дар худ бояд муҷассам кунад, мантиқияти ҷараёни таълим, мураттабии тамоми қисматҳои он ва алоқаи байниҳамдигарии онҳо ва яклухтиву ягонагии он аст.

Муносибате, ки ба фаъолият равона карда шудааст. Ба ташаккули тадриҷии шахс, таъмини фаъолии таълимгиранда, дар ҷараёни хониш тамоми қобилият ва имкониятҳову ташаббускориҳои ӯро ба инобат гирифтан.

Муносибати диалогӣ. Ин муносибат зарурияти муайян кардани хонишро нишон медиҳад, дар асоси он худро фаъол кардани талаба, худро нишон дода тавонистани шахс ба таври эҷодӣ афзуда мешавад.

Ташкили ҳамкорӣ дар ҷараёни таълим. Демократия, баробарӣ, дар ҳамкорӣ таҳлил кардани натиҷаҳои ба даст даровардашуда дар ҷараёни таълим, баҳо додан ба онҳо, дар ҳамкорӣ ва ҳамҷоягӣ муайян кардани мақсад ва вазифаҳо, ҳукм ва хулосаҳои мантиқӣ бароварда тавонистан, дар якҷоягӣ кор кардан аст.

Scanned with CamScanner

Таълим дар асоси гузориши муаммо. Аз ҷумлаи методҳоест, ки маводи таълимиро ба тарзи муаммовӣ пешниҳод мекунанд. Дар асоси он дониш ва илму тафаккури илмии хонанда ба тарзи объективӣ ба муаммо ва ё вазъияти муаммоӣ зид гузошта мешавад ва фаъолияти амалии талаба ба эътибор бояд гирифта шавад. Дар ин маврид тарзи андешаронии талаба, хулосаҳои ӯ баҳодиҳии ӯ нисбати масъала ҷузъи муҳим аст.

Усулҳои замонавии тақдим намудани ахборот ва маълумот. Истифодаи васоити нави технологияҳои таълим ва воситаҳои техникии нав дар ҷараёни таълим.

Техникаи таълим ва равишҳои асосии он. Маърӯза, таълими муаммоӣ, кейс-стади, пинборд, ҳуҷуми ақлӣ, парадокс, ба лойиҳа гирифтан, чархфалак, муҳокима, мулоқот, нақл, индуксия, дедуксия, сӯҳбат, машғулоти амалӣ.

Роҳ ва шаклҳои ташкили ҷараёни таълим. Диалог, мулоқот, ҳамкорӣ, дар гурӯҳ.

Воситаҳои омӯзиш. Шакл ва воситаҳои анъанавӣ ва ноанъанавии таълим, матни маърӯзаҳо, китоби дарсӣ, васоити таълимӣ, материалҳои илюстративӣ, демонстратсионӣ, воситахои техникии нав.

Усулҳои коммуникатсионӣ. Мутаносибияти методи омӯзиш бо маводи таълим, бунёди алоқа ва муносибатҳои зиндаву баръакс дар ҷараёни таълим.

Воситаҳои баръакси алоқа ва муносибат. Санҷиш, мушоҳида, саволу ҷавоб, луқма, блитс-пурсиш ва ғайраҳо.

Восита ва усулҳои идора. Сохтани харитаи технологии ҳар як мавзӯъ ва муайян кардани мақсадҳои дарс, тайёрии психологӣ ба ҷараёни омӯзиш, ба нақша гирифтани мавзӯъ, назорати мунтазам ва идораи толибилмон.

Мониторинг ва баҳогузорӣ. Дар ҷараёни машғулотҳои дарсӣ ва дар ҷараёни тамоми таълими фан дониш ва дараҷаву савияи дониши хонандагонро мунтазам назорат намудан, баҳо гузоштан, мушоҳида кардан, ба эътибор гирифтан. Дар поёнии курси мазкур дар асоси саволномаҳо (тест ва ё хаттӣ) дониши ҳосилкардаи толибилмон ҷамъбаст карда мешавад ва ба онҳо баҳо гузошта мешавад.

Ҳаҷм ва мазмуни мавзӯъҳо аз фанни Назарияи забоншиносӣ

Ҳаҷми фан

№	*Навъи машғулотҳо*	*Соатҳо*	*Семестр*
1	*Машғулоти назарӣ*	18	VII
2	*Амалӣ , семинарӣ*	12- 14	VII
3	*Кори мустақилона*		VII
4	*Кори курсӣ*	-	-
5	*Назоратҳо*	1.НМ+1.НН	VII

Номгӯи мавзӯъҳои маърӯзавӣ

Модули 1. Забоншиносии умумӣ ва таърихи он

Мавзӯи 1. Муқаддимаи фан. Забоншиносии умумӣ ва омилҳои шаклгирии он.

Аҳамияти омӯзиши фанни «Забоншиносии умумӣ». Вазифа ва махсусияти асосии он. Алоқаи фанни мазкур бо фанҳои дигар. Моҳияти асосии онҳо. Ташаккул ва инкишофи илми забоншиносӣ. Забоншиносии умумӣ-курси назариявии ташаккул ва инкишофи илми забон. Мактабу ҷараёнҳои забоншиносӣ. Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ. Методҳои лингвистии тасвирӣ, муқоисавӣ, статистикӣ, таҷрибавӣ. Ҷиҳатҳои умумии забоншиносӣ. Муайян намудани ҳудуди лингвистика. Ҷиҳатҳои универсалии забонҳо.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Рустамов Ш. Забон ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1981.*
3. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
4. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе: 1970*
5. *Маъсумӣ Н. Асарҳои мунтахаб. Ч.2. Забоншиносӣ. – Душанбе: Ирфон, 1980*

Мавзӯи 2. Таърихи забоншиносӣ

Таърихи забоншиносӣ ва давраҳои он. Давраи қадимаи забоншиносӣ. Пайдоиши забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ ва фалсафаи забон. Филологияи қадим. Забоншиносии асрҳои миёна.

Забоншиносӣ дар Ҳиндистон ва Юнони қадим. Пайдоиши забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ. Забоншиносии мантиқӣ ва психологӣ.

Ҳиндустон гаҳвораи илми забоншиносӣ. Гимнҳои динии қадимаи ҳиндуҳо. Сабабҳои омӯзиши забони санскрит. Ақидаҳои забоншиносии Панинин. Хизматхои забоншиносони Ҳинд дар сохаҳои қисматҳои забон. Диққати файласуфони Юнон барои муайян намудан баёни предмету ном. Ақидаҳои Аристотел оиди забоншиносӣ.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Хаскашев Т. Фонетикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Маориф, 1989.*
5. *Рустамов Ш. Забон ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1981.*

Мавзӯи 3. Забоншиносӣ дар асрҳои миёна

Scanned with CamScanner

Забоншиносӣ дар Арабистон. Забоншиносии давраи тачаддуд. Пайдоиши чараёни фалсафӣ. Сабабҳои пурра ва саҳеҳ омӯхтани Куръон. Давраи инкишофи илму маданият дар асрҳои миёна. Сабабҳои омӯзиши асари қадимаи Юнон. Камбудии асосии луғати арабҳо. Дар ду марказ ҷойгиршавии забоншиносони араб. Муайян намудани се ҳиссаи нутқ - ном (исм), феъл ва калимаҳои ёрирасон.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Хаскашев Т. Фонетикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Маориф, 1989.*
5. *Рустамов Ш. Забон ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1981.*

Мавзӯи 4. Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ

Пайдоиш ва ташаккули методи муқоисавӣ-таърихӣ. Ҷавонграмматикҳо.

Услуби муқоисавӣ-таърихӣ. Муҳокимаи фалсафӣ ва таърихӣ доир бо забон. Таърихи омӯзиши мукоисавӣ-таърихии забонҳои Ҳиндуаврупо. Ақидаҳои чавонграмматикхо. Давраҳои забоншиносии мукоисавӣ тарихӣ. Асосгузорони методи муқоисавӣ-таърихӣ.

Адабиёт:

1. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. –Душанбе, 1973*
2. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
3. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
4. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
5. *Муҳаммадиев М. Синонимҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик. - Душанбе, 1962.*
6. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
7. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Мавзӯи 5. Пайдоиши забоншиносии умумӣ

Гумбольдт асосгузори фанни забоншиносии умумӣ. Ақидаҳои Гумбольдт доир ба назарияи забон. Ақидаи Гумбольдт дар масъалаи системанокии забон.

Ақидаҳои асосии Гумбольдт доир ба забон. Ғалатҳои Гумбольдт оид ба забон. Гумбольдт тарафдори грамматикаи типологии муқоисавии забонҳои хеш ва ғайрихеш. Забон ҳамчун системаи муайян.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*

Scanned with CamScanner

4. *Муҳаммадиев М. Синонимҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик. - Душанбе, 1962.*
5. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
6. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Мавзӯи 6. Забоншиносии муқоисавӣ – таърихӣ дар нимаи дуюми асри XIX

Ақидаҳои забоншиносии. Чавонграмматикҳо ва методи тадқиқи онҳо; забон ҳодисаи ҷамъиятӣ. Системаи аломатҳои шартии забон дар ҷамъият.

Асосҳои грамматикаи муқоисавии забонҳои ҳиндуаврупой. Сабабҳои омӯзиши муқоисавии забонҳои ҳиндуаврупой. Фаъолияти илмии забоншиносони асри XIX. Методи муқоисавӣ дар забоншиносии таърихӣ. Ҳолати қадимтарини забонҳои ҳиндуаврупой.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Мавзӯи 7. Забоншиносӣ дар асри XX

Мактабу ҷараёнҳои нав дар забоншиносӣ. Таълим дар хусуси нормаи забон ва услубҳои он дар забони адабӣ. Марказҳои нави забоншиносӣ. Мактабу ҷараёнҳои нави забоншиносӣ. Ҳудуди ягона ва ҳақиқии лингвистикӣ. Чараёни структурализм ва қоидаҳои он. Предмети тадқиқи илми забоншиносӣ. Забонро чун система донистан. Структураи забон.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Мавзӯи 8. Забоншиносии тоҷик дар давраи нав

Scanned with CamScanner

Хизмати олимони тоҷик дар хусуси пешравии илми забон. Забони миллӣ. Инкишофи забоншиносӣ пас аз инқилоб. Забон дар ҷамъият. Роли забон дар масъалаи муносибати байни аъзоёни ҷамъият, хизмати олимони тоҷик дар инкишофи забоншиносӣ. Баланд шудани маданияти халқҳо. Роли забон дар байни аъзоёни ҷамъият.

Адабиёт:

1. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. –Душанбе, 1973*
2. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
3. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
4. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
5. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
6. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Мавзӯи 9. Таълимоти Виноградов доир ба калима, услуб ва синтаксис

Намудҳои сохтории семантикии калима аз рӯи 5 аломат ва таснифи онҳо. Таълимоти В.В.Виноградов доир ба калима, услуб ва синтаксис. В.В. Виноградов асосгузори курси таърихи забони адабӣ. Фразеологияро илми мустақил шуморидани В.В. Виноградов. Акидаи В.В.Виноградов оиди назарияи синтаксис.

Адабиёт:

1. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. –Душанбе, 1973*
2. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
3. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
4. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
5. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
6. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Накшаи тақвимии мавзӯъҳои машғулотҳои назарӣ аз фанни Назарияи забоншиносӣ

№	Номгӯи мавзӯъҳо	со-ат	муддати иҷро	аломати иҷро	Эзоҳ
	Модули 1. Забоншиносии умумӣ ва таърихи он				
1.	Забоншиносии умумӣ ва омилҳои шаклгирии он.	2			
2.	Таърихи забоншиносӣ	4			
3.	Забоншиносӣ дар асрҳои миёна	4			

4.	Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ	2			
5.	Пайдоиши забоншиносии умумӣ	2			
Модули 2. Метод ва мактабу ҷараёнҳои нав дар забоншиносӣ					
6.	Забоншиносии муқоисавӣ – таърихӣ дар нимаи дуюми асри XIX	4			
7.	Забоншиносӣ дар асри XX	4			
8.	Забоншиносии тоҷик дар давраи нав	2			
9.	Таълимоти Виноградов доир ба калима, услуб ва синтаксис	2			
Ҷамъ: 26 соат					

Мазмуни мавзӯъҳои машғулоти амалӣ ва семинарӣ

Дар машғулотҳои амалӣ дониши назарии бакалаврҳо дар амал ба воситаи мисолҳо ва адабиёти бадеӣ, манбаъҳо мустаҳкам карда мешавад. Талабагон бо ҳодисаи иҷтимоӣ будани забон ошно мешаванд, сотсиум, индивид, меъёри забон, сохторҳои забонӣ шинос мешаванд. Сотсиолингвистикаи синхронӣ, диахронӣ, назарӣ, таҷрибавӣ, макросотсиолингвистика ва микросотсиолингвистикаро дар амал меомӯзанд. Донишҷӯён дар машғулоти амалӣ бо роҳбарии устодон дониши назарии худро дар амал месанҷанд, яъне малакаю маҳорати худро зимни баён ва ҳаллу фасли сотсиолингвистика зина ба зина дониши назарии худро дар амал татбиқ менамоянд. Самти асосии ҷараёни таълими дарсҳои амалӣ ба он нигаронида шудааст, ки дар рафти машғулотҳо донишҷӯён оиди сохтори иҷтимоии коммуникативӣ, сохторҳои забонӣ ва таснифи функсионалии забон, маълумоти саҳеҳ пайдо кунанд. Ба донишҷӯён барои азхудкунии мавзӯоти машғулоти амалӣ аз ҷониби устодони кафедра васоити таълимии услубӣ, материалҳои ҷудогона, пешниҳод карда мешавад. Ягонагӣ ва пайвастагии доимии илми назарӣ - дониши назарӣ ва амалиёт шарти аввалиндараҷаи донишандӯзӣ, вусъати ҷаҳонбинӣ, заковат ва равнақи камолоти маънавӣ аст.Дар ҳамин замина мавзӯоти машғулоти семинарӣ барои шаклгирии фаъолияти мустақилонаи толибилмон ва барои инкишофи малакаи корҳои илмӣ пеш пурдани онҳо кӯмак мерасонад. Мавзӯъҳои машғулоти амалӣ ва семинарӣ аз рӯи фанни мазкур дар карори зайл аст:

Машғулоти амалии 1

Мавзӯъ: Назарияи забоншиносӣ ва аҳамияти омӯхтани он.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. - Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 2

Мавзӯъ: Алоқамандиву тафриқаи забон ва таърих.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. - Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 3

Мавзӯъ: Забоншиносии тоҷик дар даврaи истиқлол, инкишофи қисматҳои он дар даврaи имрӯза.

Адабиёт:

1. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. –Душанбе, 1973*
2. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. - Душанбе, 1973.*
3. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
4. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*

Машғулоти амалии 4

Мавзӯъ: Баъзе равияҳо дар бораи забони тоҷикӣ ва форсӣ.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. - Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 5

Мавзӯъ: Забон ва нутқ. Муносибати нутқ бо забон.

Адабиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. - Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Scanned with CamScanner

Машғулоти амалии 6

Мавзўъ: Забон ва тафаккур. Муносибати тафаккур бо забон.

[Ад]абиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 7

Мавзўъ: Забон чун нормаи иҷтимоӣ.

[Ад]абиёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 8

Мавзўъ: Сотсиолингвистика ва аҳамияти омўхтани он дар системаи мактабҳои олӣ.

[Ада]биёт:

1. *Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.*
2. *Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.*
3. *Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970*
4. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулоти амалии 9

Мавзўъ: Методҳои забоншиносӣ.

[Ада]биёт:

Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. –Душанбе, 1973
Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.
Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.
Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970
Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.
Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.

Машғулоти амалии 10

[Ма]взўъ: Методи таърихӣ ва таърихӣ-қиёсии омўзиши забоншиносӣ.

[Адаб]иёт:

Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ.- Душанбе, 1973.
Норматов М. Назарияи забоншиносӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.
Ниёзмуҳаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1970

Scanned with CamScanner

4. *Грамматикаи забони тоҷикӣ, қисми 1. - Душанбе, 1973.*
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик. - Душанбе, 1967.*

Машғулотҳои амалӣ дар аудиторияи бо воситаҳои мултимедӣ чиҳозноккунонидашуда ба як гурӯҳи академикӣ аз тарафи як муаллим бояд гузаронида шавад. Машғулотҳоро бо ёрдами усули фаъол ва интерфактив ба роҳ мондан, инчунин аз технологияҳои педагогӣ ва ахбороти самаранок истифода намудан ба мақсад мувофиқ аст.

Нақшаи тақвимии мавзӯъҳои машғулотҳои амалӣ аз фанни Назарияи забоншиносӣ

№	Номгӯи мавзӯъҳо	соат	муддати ичро	аломати ичро	эзох
1.	Назарияи забоншиносӣ ва аҳамияти омӯхтани он.	2			
2.	Алоқамандиву тафрикаи забон ва таърих. Забон чун нормаи ичтимоӣ. Методҳои забоншиносӣ	2			
3.	Забоншиносии точик дар давраи истиқлол, инкишофи қисматҳои он дар давраи имрӯза.	2			
4	Баъзе равияҳо дар бораи забони тоҷикӣ ва форсӣ. Сотсиолингвистика ва аҳамияти омӯхтани он дар системаи мактабҳои олӣ.	2			
5	Забон ва нутқ. Муносибати нутқ бо забон.	2			
6	Забон ва тафаккур. Муносибати тафаккур бо забон. Методи таърихӣ ва таърихӣ-қиёсии омӯзиши забоншиносӣ.	2			
Ҷамъ: 12 соат					

Мавзӯъҳои машғулоти семинарӣ аз рӯи фанни мазкур дар қарори зайл аст:

- Назарияи забоншиносӣ ва аҳамияти омӯхтани он.
- Забон чун нормаи ичтимоӣ. Мавҷудияти шохаҳои забон ва муносибати он бо сохти ичтимоии ҷамъият.
- Сотсиолингвистика ва аҳамияти омӯхтани он дар системаи мактабҳои олӣ.
- Муносибати забону маданият.

Scanned with CamScanner

- Забон бо болосохт ва хусусан бо маърифату маънавият алоқаи зич доштани он.
- Қонуниятҳои дохилӣ ва берунии тараққиёти забон.
- Методҳои забоншиносӣ.
- Методи тасвирӣ. Методи муқоисавӣ-таърихии омӯзиши забоншиносӣ.
- Забоншиносии тоҷик ва инкишофи он.
- Забони адабии тоҷик дар давраи истиқлол

Нақшаи тақвимии мавзӯъҳои машғулотҳои семинарӣ аз фанни Назарияи забоншиносӣ

№	Номгӯи мавзӯъҳо	со-ат	муддати иҷро	аломати иҷро	эзоҳ
1.	Назарияи забоншиносӣ ва аҳамияти омӯхтани он.	2			
2.	Забон чун нормаи иҷтимоӣ. Мавҷудияти шохаҳои забон ва муносибати он бо сохти иҷтимоии ҷамъият.	2			
3.	Сотсиолингвистика ва аҳамияти омӯхтани он дар системаи мактабҳои олӣ.	2			
4	Забони адабии тоҷик дар давраи истиқлол	2			
5	Забон бо болосохт ва хусусан бо маърифату маънавият алоқаи зич доштани он.	2			
6	Қонуниятҳои дохилӣ ва берунии тараққиёти забон. Забоншиносии тоҷик ва инкишофи он.	2			
7	Методҳои забоншиносӣ. Сотсиолингвистика ва аҳамияти омӯхтани он дар системаи мактабҳои олӣ.	2			
Ҷамъ: 14 соат					

Тарзи ташкили корҳои мустақилонаи толибилмон ва мазмуни онҳо

Сари вақт ва пухта иҷро намудани корҳои мустақилона талаботи ҷиддист, ки дар асоси он сатҳи дарсазхудкунӣ ва муваффақияти донишҷӯ муайян мегардад. Устод аз сифати иҷрои кори мустақилона фаҳмида метавонад, ки толиби илм вазифаи тавсияшударо ба кадом дараҷа аз худ кардааст. Дар ҷараёни иҷрои кори мустақилона ба инобат гирифтани шаклҳои зерини кор тавсия карда мешавад.

-дар асоси китобҳои дарсӣ ва васоити таълимӣ боб ва мавзӯъҳои фанро аз худ кардан;
- дар асоси материалҳои иловагии пешниҳодшуда қисматҳои маърӯзаро аз худ намудан;
- аз рӯи адабиёти махсус дар болои қисмат ва мавзӯоти фан кор кардан;
- аз услуби таълиму тадриси фаъол ва проблемавӣ истифода бурдан;
- ташкил намудани дарсҳои экскурсионӣ ба хонамузейҳои аибон;
- сохтани картотекаҳо аз рӯи адабиётҳои мавҷуда.

Яке аз талаботи муҳимтарини «Дастури миллии тайёр кардани кадрҳо» дар баробари ташаккул ва такмили дониши назарию амалии мутахассисон, аз рӯи тахассуси худ инкишоф додани фаолияти мустақилонаи толибилмон, дониш ва малакаи онҳро тадриҷан такмил додан, оиди соҳаи худ вазъиятҳои муаммоиро дуруст ҳаллу фасл намудан, бобати падидаҳои гуногун қарор қабул карда тавонистан ва ҳукм баровардан, малакаи таҳлили ҳолат ва ё ҳодиса, дар шароити имрӯзаи бозоргонӣ ва тағъиротҳои замон бо тезӣ мусоидат намудан, ба ҳар як масъала ба таври эҷодӣ муносибат карда тавонистанро бояд шакл гиронд. Бо як сухан моҳияти асосии корҳои мустақилона ба фаолияти эҷодиву ташаккули шахсияти онҳо равона карда шудааст.

Аз ҷониби дигар дар шароити тезии сурати тараққиёт ва пешравии ҷамъияту замон тамоми маълумотҳо ва донишҳоро оиди ин ё он масъала дар чараёни машғулотҳои дарс ва ё маърӯза ба толибилмон расонидан аз имкон берун аст.

Мушохидаҳо ва таҷрибаҳо собит мекунанад, ки донишҷӯ дар асоси мунтазам машғул шудан ва ба тарзи мустақилона фаолият кардан дониши амиқу чуқур мегирад. Дар асоси машғулотҳои мустақилона ва ё корҳои мустақилона дониши назарии донишҷӯ, малакаву махорат ва таҷрибаҳои ӯ мустаҳкамтар, пурратар ва комилтар мегардад, қобилияти ба тарзи мустақилона кор бурдани ӯ ташаккул меёбад.

Бинобар ҳамин ба тарзи мустақил ва беиштироки муаллим омӯхтани дарс дар шахси толибилм бояд такмил дода шавад. Дар ин ҷараён ҳам аз услубҳои замонавӣ ва нав ва ҳам аз тамоюлоти анъанавӣ-таърихӣ бояд андозаҳо бардошт. Аз ин лиҳоз яке аз вазифаҳои муҳимтарин дар донишгоҳ ва дар ситемаи таълими олӣ ба роҳ мондани фаолияти мустақилонаи донишҷӯён ва имкониятҳои заруриро барои онҳо фароҳам овардан аст. Инчунин ҷараёни таълими имрӯза тақозо менамояд, ки дар баробари омӯхтани донишҷӯён дар шахси онҳо худомӯзиро низ такмил дод. Роҳҳои донишомӯзиро ва зарурат ҳои табииву объективии омӯхтани илму фанро нишон дод. Аз ин ҷиҳат дар маркази диққати ҳар як муаллими фан бояд ба донишҷӯ додани дастуруламалҳо, маслиҳатҳои услубӣ, раҳнамун кардани онҳо ба донишомӯзӣ қарор гирад.

Кори мустақилона кор ва ё лоиҳаи ба нақша гирифташудаест, ки дар асоси он донишҷӯ супоришоти кафедра (муаллим) -ро дар асоси донишу маҳорату малакаи худ, бе иштироки муаллим ҳаллу фасл менамояд ва дар асоси он хулосаҳои мантиқиву илмии хешро баён месозад.

Scanned with CamScanner

Вазифаҳои асосии кори мустақилона:

- вусъат додани дониш ва амиқ гардондан онҳо;
- ташккули фаолияти эҷодии донишҷӯ;
- фаро гирифтани услубҳои таълимгирӣ;
- фаҳмиш ва тафаккури мантиқиро инкишоф додан.

Мазмун ва ҳаҷми корҳои мустақилонаи толибилмон.

№	Мавзӯи корҳои мустақилона	Супоришот	муддати иҷро	ҳаҷми кор
1	Умумияти иҷтимоӣ ва шаклҳои ҷамъиятии забон	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	1 ҳафта	2
2	Инкишофи забонҳо дар давраҳо	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	2 ҳафта	2
3	Таърихи забонҳо ҳамчун таърихи халқ	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	3 ҳафта	2
4	Забон ва маданият	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	4 ҳафта	2
5	Конунҳои дохилӣ ва берунии тараққиёти забон	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	5 ҳафта	2
6	Методҳои забоншиносӣ	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	6 ҳафта	4
7	Роҳҳои дарккунӣ ва методҳои лингвистӣ	Конспект, мутолиа ва азхуд намудан	7 ҳафта	4
8	Методи лингвистӣ	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	8 ҳафта	4
9	Услуби тасвирӣ	иҷрои вазифа	9 ҳафта	2
10	Услуби муқоисавии забонҳо	иҷрои вазифа	10 ҳафта	2
11	Ҷараёни сотсиологии забонҳо	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	10 ҳафта	4
12	Акидаҳои лингвистии Соссюр	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	11 ҳафта	2
13	Лингвистикаи амалӣ	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	11 ҳафта	2
14	Лексикография ва назарияи лексикология	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	12 ҳафта	2
15	Грамматикаи нормативӣ ва назарияи грамматика	Конспект намудан ва иҷрои вазифа	13 ҳафта	4

Scanned with CamScanner

Ҷамъ: 40 соат

Воситаҳои дидактикӣ

Дар ҷараёни таълими фанни мазкур истифодаи воситаҳои ахбори замонавӣ ва технологияи нави педагогӣ тақозо карда мешавад. Таълими фанни мазкур тавассути усулҳои анъанавии тадрис ва таҷрибаҳои нави дар соҳаи таълим мавҷуда, аз қабили саволу ҷавоб бо усули тест, муқоиса намудани хусусиятҳои забонии давраҳои мухталифи эронӣ, ёдрас намудани лаҳзаҳо аз воқеаҳои таърихӣ, намоишномаҳо, истифодаи воситаҳои техникӣ, аз қабили видео ва аудиотехника, видеопроекторҳо, таҷҳизоти аудио ва видео, компютер ва мултимедияҳо, ба воситаи методҳои наву ноанъанавӣ, усулҳои интерфаъол ва ғайраҳо амалӣ мегардад.

Тавсияҳо дар бораи ташкили ҷараёни таълим ва гузаронидани он

Таълими фанни мазкур тавассути усулҳои анъанавии тадрис ва таҷрибаҳои нави дар соҳаи таълим мавуда, аз қабили саволу ҷавоб бо усули тест, мукоиса намудани асарҳо ва ё симоҳои ҷудогона бо асарҳо ва ё нақшҳои ба донишҷӯён аз таърихи забони тоҷикӣ шинос; ёдрас намудани лаҳзаҳо аз филмҳо, намоишномаҳо, ташкили дарсҳои экскурсионӣ ба музейҳои таърихӣ, истифода ва намоиши нусхаҳои дастхатии катибаҳо, истифодаи воситаҳои техникӣ, аз кабили видео ва аудиотехника, вохӯриҳо бо шарқшиносону эроншиносон, олимон ва ғайраҳо.

Дар баробари ҳамин ҳини таълими фанни мазкур аз технологияи нави педагогӣ, васоити ахборӣ- коммуникатсионӣ, сайтҳои интернет, блогҳои интернетӣ истифода бурдан дар назар дошта мешавад.

- ҳангоми таълими ин фан дар соатҳои маърӯзавӣ истифодаи компютерҳои замонавӣ, технологияҳои нави тақдимотӣ ва демонстратсионӣ - электронӣ-дидактикӣ истифода мегардад.
- дар ҷараёни таълими фанни мазкур аз методҳои интерфаъол; аз қабили ҳуҷуми ақлӣ, тафаккури гурӯҳӣ, пинборд, конференсия, мулоқот, мунозира, баҳсҳои гурӯҳӣ, муҳокима тавассути материалҳои иллустратсионӣ ва демонстратсионӣ истифода бурдан мувофиқи мақсад аст.
- ҳангоми таълими фанни мазкур ва гузаронидани машғулотҳои семинарӣ дар байни талабагон ташкил кардани мусоҳибаҳо, коллоквиум, мусобиқа, баҳсу мунозираҳо дар назар дошта мешавад.

Мезони баҳогузории рейтингӣ ба дониши толибилмон аз рӯи фанни «Назарияи забоншиносӣ»

Аз фанни Назарияи забонишиносӣ тамоми ҳаҷми мавзӯъҳо, шумораи назоратҳои ҷорӣ, марравӣ, ниҳоӣ, муддати гузаронидани онҳо, баллҳои максималӣ, минималӣ, меъёрҳои баҳогузорӣ дар машғулоти аввал эълон карда мешавад.

Барои муайян кардани дараҷаи дониш, савия, малака ва маҳорати толибилм инчунин мутобиқати он ба Стандарти давлатии таълим назоратҳои зерин гузаронида мешавад.

❖ **назорати ҷорӣ (НҶ)** - услуби муайян кардани дониш ва малакаи амалии донишҷӯ дар асоси мавзӯъҳо. Назорати ҷорӣ аз хусусиятҳои фан

бармеояд ва дар ҷараёни машғулоти амалӣ дар шакли даҳонӣ, саволҳои тест, хаттӣ, кори назоратӣ, каллоквиум, сӯҳбат, санҷиши вазифаҳои хонагӣ гузаронида мешавад.

❖ **назорати марравӣ (НМ)** - дар давоми семестр (дар асоси якчанд мавзӯъҳои ҳамтип), поёнии қисмат ва ё параграфҳои муайяни маводи таълимӣ барои санҷиши дониши назарии талаба ва малакаи амалии ӯ гузаронида мешавад. Назорати марравӣ дар як семестр ду маротиба дар шаклҳои хаттӣ, даҳонӣ, тест ва ғайраҳо дар асоси ба инобат гирифтани ҳаҷми умумии соатҳои фан гузаронида мешавад.

❖ **назорати ниҳоӣ (НН)** - дар поёни семестр барои санҷиши тамоми дониши назарии толибилмон, малакаву таҷрибаҳои амалии онҳо ташкил карда мешавад. Назорати ниҳоӣ дар асоси силсила- саволномаҳои такявӣ дар шакли кори хаттӣ гузаронида мешавад.

НМ бо пешниҳод ва иштироки комиссияи аз таркиби кафедра ташкилкардашуда ва назорати мунтазами онҳо бояд гузаронида шавад. Натиҷаҳои назорати марравӣ аз ҷониби ин комиссия бекор карда шуданаш мумкин аст. Дар ин ҳол он бояд аз нав гузаронида шавад.

Бо нишондод ва фармони ректори донишгоҳ ва раҳбарияти он, комисияи назорати дохилӣ тарзи гузаронидани назорати ниҳоиро идора мекунад ва ин ҷараён омӯхта мешавад. Дар ҳолати вайрон кардани қоидаҳо ин шакли назорат аз нав гузаронида шуда, натиҷаҳои қаблии он бекор карда мешавад.

Дониш, малака, маҳорат ва савияи донишҷӯ дар асоси системаи рейтинг аз рӯи фан бо баллҳо ифода карда мешавад. Аз рӯи фанни «Назарияи забоншиносӣ» дониши донишҷӯён дар асоси 100 балл муайян карда мешавад.

100 бали мазкур дар шакли зерин тақсим карда мешавад:

Н.Н.- 30 балл, НМ-35 балл, НҶ-35 балл.

Балл	Баҳо	Дараҷаи дониши талаба
86 - 100	Аъло	Қабул карда тавонистани қарор ва хулоса баровардан. Тафаккури эҷодӣ. Мушоҳидаҳои мустақилона ва фардӣ, дар амал татбиқ кардани донишҳои худ. Донистан, гуфта додан, ба тасаввуроти муайян соҳиб будан.
71-85	Хуб	Мушоҳидаҳои мустақилона ва фардӣ, дар амал татбиқ кардани донишҳои худ. Фаҳмонидани моҳияти масъала. Донистан, гуфта додан, ба тасаввуроти муайян соҳиб будан.
55-70	Қаноат бахш	Фаҳмонидани моҳияти масъала. Донистан, гуфта додан, ба тасаввуроти муайян соҳиб будан.
0-50	Ғайри қаноат	Ба тасаввуроти дуруст соҳиб набудан, надонистан

Аз рӯи фан бали интихобӣ-минималӣ - 55 балл аст. Балли аз ин меъёр поён дар дафтари рейтинги толибилм қайд карда намешавад.

Ҳиссаи корҳои мустақилонаи толибилмон дар ҷараёни назоратҳои ҷорӣ, марравӣ, ниҳоӣ дар асоси супоришоти муаллимон бояд ба инобат гирифта шавад.

Рейтинги толибилмон аз рӯи фан дар қарори зерин муайян карда мешавад. ***R=V.O`/100.*** Дар ин ҷо: V - тамоми соатҳои барои фан ҷудошуда, O` - дараҷаи азхудкунии толибилм.

- Агар аз рӯи фан талаба аз хисоби умумии баллҳо аз 55% камтар балл ҷамъ карда бошад, ӯ ба назоратҳои ниҳоӣ иҷозат дода намешавад.
- Агар талаба аз рӯи фан дар ҳисоби умумӣ 55 балл ва аз он болотар нишондодро сохиб бошад, ҳуқуқи ба назорати ниҳоӣ (бо ризоияти худаш) надаромадан дорад.
- НМ ва НН дар асоси нақшаи календарии муайян, дар асоси ҷадвали рейтингии деканат гузаронида мешавад. НН дар ду ҳафтаи охирони семестр гузаронида мешавад.
- Агар толибилм аз НҶ ва НН аз 55% дар асоси сабабҳои муайян камтар балл ҷамъ карда бошад, ва бо сабабҳои муайян ба назоратҳо иштирок накарда бошад, то муддати оядаи назоратҳои мазкур, агар ба назоратҳои охирони ҷориву марравӣ иштирок накарда бошад, то назорати ниҳоӣ барои аз нав супоридан иҷозат дода мешавад.
- Агар талаба аз рӯи фан дар асоси ҷамъбасти назоратҳои ҷориву марравӣ аз 55% камтар балл ҷамъ карда бошад, талаба қарздори академикӣ ҳисоб мешавад.
- Агар талаба аз натиҷаҳои назоратҳо норизо бошад, дар муддати як шабонарӯз ба деканат бо ариза муроҷиат мекунад. Дар ин ҳолат дар асоси тақдимномаи декани факултет бо фармони ректори донишгоҳ комиссияи аппеллятсионӣ (на камтар аз се нафар аъзо) ташкил карда мешавад.
- Комиссияи апелалятсионӣ дар як рӯз бояд хулосаҳои хешро ба донишҷӯ маълум кунад.
- Баҳогузорӣ ва тартибу интизоми он аз ҷониби декани факултет, мудири кафедра, шӯъбаи корҳои услубӣ-таълимӣ инчунин назорати дохилӣ ва корҳои мониторингӣ назорат карда мешавад.

Мезони намунавии баҳогузорӣ ба НҶ -ии донишҷӯён

№	Нишондодҳо	Баллҳои НҶ		
		Макс	НҶ-1	НҶ-2
1	Дараҷаи иштироки донишҷӯ ба дарсҳо, Фаъолии ӯ дар ҷараёни маърӯзаҳо, мавҷудӣ ва ҳолати дафтарҳои конспект ва пуррагии он	15	0-7	0-8
2	Дараҷаи иҷрои корҳои мустақилона ва сифату савияи корҳои донишҷӯ дар ин бора	10	0-5	0-5
3	Корҳои назоратӣ, саволу ҷавобхо, корҳои хаттӣ, тестҳо ва ғайра	10	0-5	0-5

Scanned with CamScanner

Чамъи баллхо	35	0-17	0-18

Мезони намунавии баҳогузорӣ ба НМ –ии донишчӯён

№	Нишондодхо	Баллхои НМ		
		Макс	НМ-1	НМ-2
1	Дарачаи иштироки донишчӯ ба дарсҳо, Фаъолии ӯ дар чараёни машғулотҳои амалӣ, мавчудӣ ва ҳолати дафтарҳои машғулоти амалӣ ва пуррагии он	15	0-7	0-8
2	Дарачаи ичрои корхои мустақилона ва сифату савияи корхои донишчӯ дар ин бора. Ичрои вазифаҳои хонагӣ ва дарачаи ичрои он	10	0-5	0-5
3	Корхои назоратӣ, саволу чавобҳо, корхои хаттӣ, тестҳо ва ғайра	10	0-5	0-5
	Чамъи баллхо	35	0-17	0-18

Назорати ниҳоӣ агар дар шакли хаттӣ муқаррар карда шуда бошад, пас назорат дар асоси 30 балл дар шакли кори хаттӣ гузаронида мешавад.

Мезони баҳогузорӣ ба «Корҳои хаттӣ» -н назорати ниҳоӣ

Назорати ниҳоӣ агар дар шакли хаттӣ муқаррар карда шуда бошад, назорат дар асоси силсиласаволномаҳо ва вариантҳои мухталиф гузаронида мешавад. Ҳар як вариант аз ду саволи назарӣ ва се саволи характери амалидошта бояд таркиб ёбад. Саволҳои назарӣ дар асоси иборахо ва истилоҳоти такявии фан сохташуда, тамоми мавзӯъҳои назариро бояд фаро гирад. Ҳар як саволи назарӣ ва амалӣ дар атрофи 0-6 балл бояд арзиш ёбад. Талаба ба дарачаи максималӣ то 30 балл чамъ карда метавонад. Тамоми баллҳое, ки донишчӯ дар асоси назорати хаттии ниҳоӣ фаро гирифтааст, чамъ карда шуда, балли умумии ӯ аз назорати ниҳоӣ муайян карда мешавад.

Рӯйхати китобҳои дарсӣ ва дастуруламалҳои электронӣ

Адабиёти асосӣ ва васоити таълимӣ

Адабиёти асосӣ:

1. Бозидов Н. Муқаддимаи забоншиносӣ. – Душанбе, 1977.
2. Ниёзмухаммадов Б. Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, Дониш, 1970.
3. Норматов М. Забоншиносии умумӣ. – Душанбе: Дониш, 1991.

Адабиёти иловагӣ

Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 29 б.

Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 47 б.

Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 485 б.

Scanned with CamScanner

4 Айнӣ С. Куллиёт, ч. 11, китоби дуюм. –Душанбе: Ирфон, 1964
5 Зеҳнӣ Т. Санъати сухан. - Душанбе, 1967
6 Нурмонов А., Маҳмудов Н. Ўзбек тилшунослиги тарихи. – Т.: 2000.
7 Воҳидов А, Материалҳо аз таърихи забоншиносии тоҷик. Самарқанд, 2000
8 Ўринбоев Б. Тилшунослик асослари. – Самарқанд, 2002.
9 Ўринбоев Б. Ўзбек тилшунослики тарихи. – Самарқанд, 1999.
10 Воҳидов А. Фарҳангнигории тоҷику форс. - Самарқанд, 2006
11 Маъсумӣ Н. Очеркҳо оид ба инкишофи забони адабии тоҷик. -Душанбе, 1959.

Сайтҳои интернет

- ziyonet.uz›ru/people/abdurauf–fitrat
- aphorisme.ru›about–authors/fitrat/…
- images.yandex.ru›Абдурауф Фитрат

Фанга масъуллар: Норқўчқоров Ш. Ш.филолгия факултети ўқитувчиси , филология фанлар дотс. Азимов Ю.

Такризчилар: СамДу филология факултети дотс. Мирзоев Х.

БухДУ филология факултети доктори Ҳ. Эшонкулов